

Το Ευρωπαϊκό ερευνητικό πρόγραμμα ECDP

Η ποιότητα ζωής παιδιών και νέων στην Ευρώπη: Η αναγκαιότητα διεξαγωγής μιας μακροχρόνιας έρευνας

Αλεξάνδρα Κορωναίου, Γιώργος Αλεξιάς, Αλέξανδρος Σακελλαρίου, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Μία από τις σημαντικότερες επιπτώσεις κατά τη διάρκεια των ετών της οικονομικής κρίσης, τόσο σε διεθνές επίπεδο όσο και ειδικότερα στην ελληνική κοινωνία, ήταν εκείνη που αφορούσε στα παιδιά και τους νέους. Παιδική φτώχεια, ανάγκη για παροχή σχολικών γευμάτων, ανεργία των νέων και μετανάστευση στο εξωτερικό για σπουδές, αλλά και εργασία, δυσκολία στη μετάβαση από την οικογενειακή εστία στο δικό τους σπίτι και στη διαμόρφωση δικής τους οικογένειας, ανεργία των γονέων με επιπτώσεις στα παιδιά εντός της οικογένειας και πολλά άλλα. Για παράδειγμα, η νεανική ανεργία έφτασε μέχρι και το 58,3% σύμφωνα με επίσημα στοιχεία (2013)¹, ενώ η παιδική φτώχεια σύμφωνα με τη UNICEF αυξήθηκε από 20,9% το 2009 στο 55,1% το 2014², για να αναφερθούν δύο μόνο ενδεικτικοί τομείς σχετιζόμενοι άμεσα με την ποιότητα ζωής των παιδιών και των νέων. Κατά συνέπεια, όλα τα διαθέσιμα στοιχεία, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι στη διάρκεια της κρίσης οι επιπτώσεις στα παιδιά και στους νέους ήταν ιδιαίτερα σημαντικές.

Ταυτόχρονα, εκείνο που διαπιστώνεται είναι η απουσία μακροχρόνιων ερευνών οι οποίες να παρέχουν τη δυνατότητα καταγραφής της πορείας ενός παιδιού από τη γέννησή του μέχρι την ενηλικίωση, καθώς και οι δυνατότητες συγκριτικής μελέτης μεταξύ των διαφόρων Ευρωπαϊκών κοινωνιών. Το Ευρωπαϊκό ερευνητικό πρόγραμμα για την ανάπτυξη μίας μακροχρόνιας έρευνας (έρευνα κοορτής) για την ποιότητα ζωής των παιδιών και των νέων (European Cohort Development Project-ECDP) ξεκίνησε την 1η Ιανουαρίου 2018 και ολοκληρώνεται στις 30 Ιουνίου 2019 με δυνατότητα επέκτασης ως το τέλος του 2019. Το πρόγραμμα χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το πλαίσιο HORIZON2020 και κατ' ουσίαν αποτελεί συνέχεια του προγράμματος Measuring Youth Well-Being (MYWEB, 2014-2016) χρηματοδοτούμενου επίσης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο FP7 (<https://fp7-myweb.eu/>). Σκοπός του προγράμματος ECDP είναι με αφετηρία τα ευρήματα του προγράμματος MYWEB να διερευνήσει όλες τις δυνατότητες και να προετοιμάσει τη διεξαγωγή της μακροχρόνιας έρευνας για την ποιότητα ζωής παιδιών και νέων στην Ευρώπη καλύπτοντας με αυτόν τον τρόπο ένα σημαντικό κενό στην έρευνα. Πρόκειται κατά βάση για την δημιουργία μίας ερευνητικής υποδομής (research infrastructure) επί της οποίας θα βασιστεί η μακροχρόνια έρευνα που θα ακολουθήσει. Αυτό σημαίνει ότι με την ολοκλήρωση του προγράμματος θα έχουν απαντηθεί κεντρικά ερωτήματα που αφορούν το κόστος, το δείγμα, το ερωτηματολόγιο, τη δικτύωση με άλλους ενδιαφερόμενους φορείς, την πιλοτική φάση και ό,τι άλλο θεωρείται σημαντικό έτσι ώστε να μπορεί να προχωρήσει η εφαρμογή της μακροχρόνιας έρευνας.

Το πρόγραμμα αρχικά εξετάζει τις δυνατότητες δικτύωσης με φορείς, δημόσιους ως επί το πλείστον, αλλά και ιδιωτικούς, με σκοπό να τους ενημερώσει για τη χρησιμότητα και την αναγκαιότητα ανάληψης, σχεδιασμού και εκτέλεσης αυτής της μακροχρόνιας έρευνας, αλλά και προς αναζήτηση εθνικής χρηματοδότησης, η οποία θεωρείται βασική για ένα τόσο μεγάλο έργο. Κύριος στόχος είναι μέχρι το τέλος του προγράμματος να έχει προκύψει ένα δίκτυο ενδιαφερομένων φορέων και ανθρώπων (policy makers, ερευνητές, πολιτικοί, κ.ά.) οι οποίοι να έχουν κατανοήσει τη σημασία της μακροχρόνιας έρευνας και να έχουν με κάποιον τρόπο δείξει το ενδιαφέρον και τη στήριξη τους. Εκτός από αυτό βέβαια το πρόγραμμα κινείται προς την κατεύθυνση μιας όσο το δυνατόν ακριβέστερης κοστολόγησης της μακροχρόνιας έρευνας, η οποία με τα υπάρχοντα δεδομένα

τοποθετείται στο ύψος του ενός εκατομμυρίου ευρώ για κάθε χρόνο διεξαγωγής της έρευνας για δείγμα 10.000 ερωτώμενων, αν και η εν λόγω κοστολόγηση έχει γίνει κυρίως έχοντας ως παράδειγμα τις βόρειες ευρωπαϊκές χώρες, ενώ για την Ελλάδα οι αριθμοί θα είναι μικρότεροι. Στο τέλος του προγράμματος θα είναι έτοιμη μια έκθεση κόστους-οφέλους σχετικά με τη διεξαγωγή της μακροχρόνιας έρευνας, αν και θεωρείται ότι το συνολικό τελικό κόστος ελαχιστοποιείται μπροστά στις δυνατότητες οι οποίες παρέχονται για την άσκηση στοχευμένων πολιτικών με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής παιδιών και νέων και την αντιμετώπιση των προβλημάτων που διαπιστώνονται στη ζωή τους (σχολική, οικογενειακή, κοινωνική, κτλ.). Είναι δε σημαντικό ότι μέσω της μακροχρόνιας έρευνας στα ενδιαμέσα διαστήματα μεταξύ δύο γύρων θα δίνεται η δυνατότητα εφαρμογής προτεινόμενων παρεμβάσεων και εν συνεχεία καταμέτρησης των επιπτώσεων τους στον επόμενο γύρο της έρευνας με απώτερο σκοπό τον έλεγχο και τη συνεχή βελτίωσή τους.

Μια άλλη παράμετρος του προγράμματος που είναι ιδιαίτερα σημαντική έχει να κάνει με τον εξ αρχής σαφή και ξεκάθαρο σχεδιασμό που αφορά στις συνεργασίες και τις ομάδες που θα εργαστούν πάνω σε ένα τόσο μεγάλο έργο. Προτείνεται, λοιπόν, η ύπαρξη μίας βασικής ομάδας η οποία θα έχει τον συντονισμό σε κάθε χώρα και η οποία θα αναλάβει τον κεντρικό ρόλο στη διάρκεια εφαρμογής της μακροχρόνιας έρευνας μέσω της δημιουργίας ενός κόμβου (hub). Η εκτέλεση της ποσοτικής έρευνας σε κάθε γύρο και η ακόλουθη ποσοτική ανάλυση των δεδομένων θα αναλαμβάνεται από κάποιον άλλο δημόσιο ή ιδιωτικό φορέα (εταιρεία ερευνών, στατιστική αρχή, ερευνητικό κέντρο, κτλ.) που θα έχει την επιχειρησιακή δυνατότητα για την εκτέλεση της ποσοτικής έρευνας και θα ακολουθεί τις οδηγίες της βασικής ομάδας. Κεντρικό και συντονιστικό ρόλο, βέβαια, στην όλη προσπάθεια θα έχει ο επικεφαλής της όλης συνεργασίας που θα είναι το Manchester Metropolitan University (MMU), το οποίο άλλωστε συντόνιζε και τα δύο προηγούμενα προγράμματα ως τώρα (MYWEB & ECDP).

Εξίσου σημαντικές είναι δύο ακόμα διαστάσεις, όπως διαφάνεται από την πορεία του προγράμματος ECDP. Αφενός η συμμετοχή των ίδιων των παιδιών και των νέων στη διαμόρφωση της έρευνας σε αυτά τα πρώιμα στάδια σε μία προσπάθεια, αν όχι συν-διαμόρφωσης του ερωτηματολογίου, τουλάχιστον συμβουλευτικής συμμετοχής τους. Αυτό σημαίνει ότι μέσω της δημιουργίας συμβουλευτικών ομάδων και ομάδων εστίασης (focus groups) ζητείται η γνώμη των ίδιων των παιδιών και των νέων ιδίως σε ό,τι έχει να κάνει με την εννοιολόγηση και κατανόηση της ποιότητας ζωής, αλλά κυρίως επί των ερωτήσεων οι οποίες θα επιλεγούν για το ερωτηματολόγιο, το οποίο στο μεγαλύτερο μέρος του θα είναι κοινό για όλες τις χώρες, ώστε να παρέχεται η δυνατότητα επιμέρους συγκρίσεων. Παρά ταύτα η κάθε χώρα θα μπορεί να εντάξει σειρά ερωτημάτων στο ερωτηματολόγιο με βάση τις κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές, και άλλες ιδιαιτερότητές της (π.χ. για την Ελλάδα το θέμα της μετανάστευσης και των προσφύγων). Μέχρι το τέλος του προγράμματος θα έχει γίνει και ο αμιγώς ερευνητικός σχεδιασμός της έρευνας (ερωτηματολόγιο, δείγμα, κτλ.) και θα έχουν τεθεί όλες οι παράμετροι για τη διεξαγωγή της πιλοτικής φάσης πριν την επίσημη έναρξη (σε ποιες χώρες θα γίνει, εύρος δείγματος, αν το δείγμα αυτό θα συμπεριληφθεί στην κυρίως έρευνα, κτλ.). Αφετέρου ιδιαίτερη μέριμνα δίνεται σε ζητήματα ηθικής δεοντολογίας και προσωπικών δεδομένων καθώς λόγω και της νέας οδηγίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης περί προσωπικών δεδομένων (GDPR) η προστασία ιδίως των ανηλίκων, αλλά και των ενήλικων πρέπει να είναι πλήρως εξασφαλισμένη. Για τον λόγο αυτό έχει συσταθεί εντός του προγράμματος ειδική επιτροπή δεοντολογίας, η οποία εξετάζει όλες τις παραμέτρους και η οποία έχει ετοιμάσει και καταθέσει ένα πρωτόκολλο δεοντολογίας το οποίο θα αποτελέσει και τη βάση για τη διεξαγωγή της μακροχρόνιας έρευνας.

Εκείνο που έχει διαπιστωθεί στην πορεία του προγράμματος είναι ότι αντίστοιχες μακροχρόνιες έρευνες σε πανευρωπαϊκό επίπεδο για παιδιά και νέους δεν υπάρχουν, παρά μόνο σε ορισμένες

χώρες αποσπασματικά, όπως η Γερμανία ή το Ηνωμένο Βασίλειο. Αυτό αποτελεί και ένα από τα κεντρικότερα, αν όχι το σημαντικότερο επιχείρημα, περί της αναγκαιότητας διεξαγωγής μίας μακροχρόνιας έρευνας για την ποιότητα ζωής και την ευημερία παιδιών και νέων. Επίσης, στη μέχρι τώρα πορεία του προγράμματος εκδηλώθηκε ενδιαφέρον και από χώρες που δεν συμμετέχουν στο αρχικό σχήμα, οι οποίες εξέφρασαν την επιθυμία τους να αποτελέσουν μέρος της μακροχρόνιας έρευνας όποτε και εφόσον αυτή ξεκινήσει (π.χ. Αυστρία).

Σύμφωνα με τα μέχρι στιγμής συμπεράσματα του προγράμματος στα κυριότερα πλεονεκτήματα της μακροχρόνιας έρευνας καταγράφονται τα εξής: κατ' αρχάς η μακροχρόνια έρευνα συμβάλλει στην κατανόηση των μεταβάσεων στη ζωή των νέων, π.χ. από την εκπαίδευση στην εργασία ή από το σπίτι των γονιών στη δική τους οικογένεια. Επιτρέπει, επίσης, στους ερευνητές να εντοπίσουν τα μοτίβα και τις διαδικασίες των αλλαγών, π.χ. τις καταστάσεις και τους παράγοντες που σχετίζονται με τα παιδιά και τους νέους που δηλώνουν ότι είναι ευχαριστημένοι με τη ζωή τους έτσι ώστε να εφαρμοστούν αντίστοιχες πολιτικές. Τα ευρήματα της μακροχρόνιας έρευνας μπορούν να αξιοποιηθούν στην πορεία εφαρμογής της προκειμένου να εντοπιστούν εκείνες οι συνθήκες και οι εμπειρίες των πρώτων χρόνων της ζωής των παιδιών, οι οποίες ενδέχεται να έχουν επιπτώσεις αργότερα σε άλλες περιόδους της ζωής τους. Επιπλέον, η έρευνα και τα ευρήματά της συνολικά μπορούν να χρησιμοποιηθεί μελλοντικά για να γίνουν προβλέψεις ως προς τα αποτελέσματα που ενδέχεται να έχουν συγκεκριμένες συνθήκες και εμπειρίες ζωής που λαμβάνουν χώρα σε συγκεκριμένες στιγμές της ζωής τους.

Εκείνο που έχει καταγραφεί ως τώρα είναι ότι παρά τις εκάστοτε εθνικές διαφοροποιήσεις ως προς τις δυνατότητες παροχής εθνικής χρηματοδότησης για ένα τόσο μεγάλο ερευνητικό έργο, σε όλες τις περιπτώσεις όλοι οι δημόσιοι φορείς (Υπουργεία, υπηρεσίες, ανεξάρτητες αρχές, τοπικοί φορείς, κτλ.) εξέφρασαν το ενδιαφέρον και την πολιτική τους στήριξη στο εγχείρημα, ενώ ήδη κάποιες χώρες έχουν εξασφαλίσει την αρχική χρηματοδότηση για τη διεξαγωγή της πιλοτικής έρευνας (Αγγλία), ενώ άλλες φαίνεται ότι βρίσκονται πολύ κοντά στο να την εξασφαλίσουν (Φινλανδία).

Από την Ελλάδα εταίρος του προγράμματος είναι το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών με επιστημονικά υπεύθυνη την κα. Αλεξάνδρα Κορωναίου, καθηγήτρια Κοινωνιολογίας στον Τμήμα Ψυχολογίας που ήταν επιστημονικά υπεύθυνη και για το προηγούμενο πρόγραμμα (MYWEB). Μέλη της ερευνητικής ομάδας, που συμμετείχαν επίσης και στο MYWEB, είναι ο κ. Γιώργος Αλεξιάς, καθηγητής Κοινωνιολογίας στο Τμήμα Ψυχολογίας και ο κ. Αλέξανδρος Σακελλαρίου, Δρ. Κοινωνιολογίας, ερευνητής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και Διδάσκων στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Για περισσότερες πληροφορίες μπορεί κανείς να ενημερωθεί από την ιστοσελίδα του προγράμματος <http://www.eurocohort.eu/> αλλά και από τον λογαριασμό του στο twitter <https://twitter.com/eurocohort>.

Σημειώσεις

1. <http://www.statistics.gr/documents/20181/74a17800-ec53-4721-a020-a7f2b764e2bc> (τελευταία πρόσβαση 31 Μαρτίου 2019).
2. <https://www.unicef.gr/uploads/filemanager/PDF/2017/children-in-greece-2017-sum.pdf> (τελευταία πρόσβαση 31 Μαρτίου 2019).